

Opazke. 1) Ta razkazek je sestavljen iz „Statistische Uebersicht über die österreichischen Gymnasien und Realschulen 1852 in 1859, pa (gledé učiteljstva) iz „Schematismus der österreichischen Gymnasien und Realschulen für das Schuljahr 1858/9. Herausgegeben von Alois Vaniček. Olmütz 1859.

2) Kjer ste dve številki, kakor pri Mariboru 3+2, znamenuje prva (3), da je toliko učiteljev v službi potujenih, druga (2), da je toliko namestnikov (suplentov).

3) Na nekterih gimnazijah narodnost učiteljstva ni zaznamovana, ker to tudi v Vaničkovem delu ne stoji. Ni dvomiti, da je marsikteremu prav, da to manjka; in ravno to je žalostno, da more kaj tacega komu po volji biti. Mnogemu je všeč, da se o tej stvari nič ne vé; mogle bi se nevšečne reči pretresati in rešetati, kar se z neznano stvarjo zgoditi ne more. Vsaka neprijetnost pa s takim molčanjem vendar odstranjena ni, kajti se ravno s tem kaj zopern sum budi. Nič bolj pa ni šteti se k dvema narodoma. Ne bomo govorili o tej prečudni prikazni; le toliko moramo omeniti, da bi se človeku smešno zdelo, ako bi mu kdo terdil, da je Anglež in Francoz ali da je Rus in Nemec. Vsaki bi vprašal: kako je to mogoče, da je človek ob enem dvoje? da je polután? Ne dá se sicer tajiti, da včasih taka dvonarodnost (!) človeku koristi, kajti dobro je včasih na ladji več zastav imeti, da se po potrebi razvije francoska, turška ali kterakoli. V Terstu se že skerbí za množenje takih dvonarodnostnih ljudi; leta 1859 so jih že 23 imeli!

4) Posebna skerb, kakor se vidi, je ravnateljem gimnazijskim tudi ta, da učence razdelé na kolikor mogoče narečij, pa še celó na narečja, katerih književnost ne pozná; tako je slovanska mladina reške gimnazije razkosana na 47 Horvatov, 30 Istriancov (!) in nekoliko Slovincov. Tedaj so Istrianci poseben narod! Nazadnje se bo še terdilo, da so Notranjci, Posavci itd. tudi poseben narod! Če ptujci kaj tacega pišejo, naj jim bo; navadili smo se tega že tako, da nič drugega od njih ne dočakujemo. Al da domačinci, katerim bi take stvari morale znane biti, tako pišejo, to je gerdo! Dokler se bomo mi sami cepili in delili, nas bodo tudi drugi in — prav se nam godi! kajti neumno bi bilo, nadjati se od ptujcev večje skerbí za nas, ko od domačinov samih! Pa se vé, da je velik razloček med domačinci in domačinci!

5) Dubrovnik je bil nekdanj zibel jugoslovanske književnosti; po pravici se mu je reklo: jugoslovanske Atene, in kaj je sedaj? Leta 1852 je bilo samo 98 slovanskih, leta 1859 med 137 le 6 neslovanskih učencev, — in v katerem jeziku se uči? V laškem; zraven tega se uči nemški; za materinski jezik učencov pa ni bilo ne 1852 ne 1859 kotička, da bi se bil revež va-nj stisnil!

6) V Karlovcu je med učitelji le en Nemec. Ali veste, od kod je? Iz Ljubljane! — V Vinkovcih je učitelj Riesel po Vaničku Nemec iz Slavonije! Čudijo se ljudje, ki ga poznajo, kako se je mahoma iz Slovana v Nemca prerodil!

7) V Oseku so se nemški učenci od 1852. leta silno pomnožili; od 25 je število skočilo na 130! Nemcov je sedaj po tem takem več ko Slovanov. Menda se je kak poseben pomoček našel, da se je število Nemcov tako povečalo!

8) V statističnem razkazu gimnazijskega časopisa 1859 stoji (str. 21), da se v Vinkovcih učijo kot živeči jeziki: horvaški, serbski, laški in francoski. Kolik je razloček med prvimi?

9) Slovenski jezik je menda letos po mnogim goderjanju in beračenju za Slovence zapovedan predmet postal („Novice“ l. l. 20. svečana str. 70). Kako je pred bilo, so nam „Novice“ povedale. Ne moremo se anati pri tej priliki vprašanja, ali se gledé tega predmeta tudi povsod po zakonu, po osnovi gimnazijski ravna? Na mariborški

gimnazii se po zakonu v VII. razredu uči ilirski jezik; ali na drugih tudi?

10) Pregledovaje razkazek boš opazil, da število slovanske gimnazijske mladine raste, da je slovanskih učiteljev precej in pri vsem tem se je število slovanskih gimnazij pomanjšalo od 5 na 2 dolnja! To je lep napredek! V Dalmaciji je (1859) Lahov na gimnazijah celih 5, Nemcov ravno toliko, in vendar je učni jezik povsod laški, razun dolnje gimnazije v Sinju! Na 10 slovenskih gimnazijah je (1859) 376 Lahov, 604 Nemci in 1355 Slovincov, in vendar se ne uči nikjer slovenski, ampak le nemški in laški! Ali je to postavno?

Jesenske žalostinke.

Zložil Gr. Krek.

1.

Moja radost.

V roke rad vzamem liro krasno,
Da strunice pojó mi glasno,
Kar peti mi serce velela
Od mraka poznega do dneva.

Serce le v pesmi se spočije,
Le v nji se bridka žalost skrije,
Ki rada zlati mir odganja,
Noči pripravlja nam brez spanja.

Zatorej struna pevaj milo,
Oj! bodi sercu tolažilo,
Spet zbríši mu skeleče rane,
Ki bile so prezgodaj vžgane!

2.

Minljivost.

Ob vodi Milica je stala,
V ročici gosli je deržala,
Prebirati je strune jela,
In zraven tako pesem pela:

„Dobrava, proč je krasno cvetje,
Proč, gozdič, slavčevo je petje,
Vse ojstra bôra je pobrila,
Od nas je pevce odpodila.“

„Enako moje je življenje,
Terpinči strast me in terpljenje,
Odkar mladost mi je minula,
In spomlad cvetja se osula.“

3.

Vražja.

„Kako spet sova se huduje,
Vse okna jezno obskakuje,
Kot hotla vzeti bi življenje
In z njim končati mi terpljenje.“

„Bog nam za znamnje jo je stvaril,
Dobroto ž njo nam je podaril,
Da lahko nam po nji je znati,
Kdaj treba bitje je končati.“

Tako je mati govorila,
Življenje mirno je sklenila; —
Pri postelji je hči sedela,
In vražam maternim verjela.

4.

Strunam.

„Sem sedi k meni, sestra mila,
Da s petjem mi boš čas kratila,
Zjasnila spet mi blede lice,
Po katerem tečejo solzice.“

Dekle berž citre v roko vzame,
In pevcu peti pesmi jame;
Ušesu se jih več prileže,
Nobena pa v serce ne seže.

Začne še žalo „strunam“ peti,
Spomin v njem jel je spet živeti,
Iz misel padajo mu rane,
Spomnivši se osode znane.

5.

Različne misli.

Ubožna mati v koči joka,
Škerbí sercé ji bolno poka,
Življenje tare ji nesreča,
In siromaštva rana žgeča.

Sopruga s smertjo je zgubila,
Ko ravno sinka je povila,
Ki samo ji je tolažilo,
Edino hudih rev hladilo.

Ozira na-nj se zaupljivo,
Objema ga in boža živo; —
V zibelki tesni dete spava,
Na licu zdravem smeh igra.

6.

Dvojno gostovanje.

Dans v gradu čaše žvenketajo,
Med žvenkom strunice igrajo,
V obrazih vseh je radost brati,
Ki žalost vsako vé odgnati.

Vertijo se plesavcov verste,
Plesavke ž njimi krasne, čverste,
Z najzaljšo grajski vitez raja,
Ženitve dan dans ž njo obhaja.

7.

Mož zbranih je pod gradom v koči,
Gosti jih bogat kmet do noči;
Smert vzela mu je hčer edino,
Opravljajo po nji sedmino.

8.

Nesrečni pesnik.

Od dneva v mrak se pevec trudi,
Zdravila išče rani hudi,
Prežalo poje. strune vbira,
Po nadi skerbno se ozira.

Za letom urno leto mine,
On prejšnje čuti bolečine,
Ves up se v sanje je spremenil,
In zopet v prazen nič razpenil.

Da ga zmotile vse so nade,
Mu vendar še sercé ne vpade,
Po sreči novi se ozira,
In vnovič strunice prebira.

8.

Spomin otročjih let.

Kje našel vas bom leta blage,
Ko sem v naročji mame drage
Okušal slastno sad ljubezni
Ter ključoval nesreči jezni?

Težave bile so mi ptuje,
Neznane rane, žalost, nuje;
V življenje stopal sem veselo,
Vsaj še srcé ni nič želelo.

Ker zdaj so se zbudile želje,
Ki sercu vzele so veselje,
Ozrem se rad na leta mile,
Ter pojem: „Da bi se vernile!“

9.

Sercé.

Sercé je goba, ki se vname,
Človeku mir in radost vzame,
Od dné do mraka ga zmir peče,
Mu več pokoja dati neče.

Povsod si išče tolažila,
Pa njemu ni osoda mila,
Le huje ga še rana peče.
Pokoja več mu dati neče.

Tako se do gomile trudi
Kjer lek dobí spet rani hudi,
Molitve tam mu mašnik zbere,
K pokoju poje „miserere“.

10.

Moje pesmi.

Nikar jih oestro ne sodite,
Od praga pesmi ne podite,
Ko bi se vam ne prikupile,
Al' serca vam ne omečile.

Po svoje poje vsaki tiček,
Komarček, slavec in kraljiček;
Po svoje tudi pesnik peva,
Kot peti mu sercé velela.

Tedaj če pesmi niso take,
Kot jih želé samice vsake,
Naj bravši jih bi se pomnilo,
Da v číslu mi sercé je bilo.

Dopisi.

Iz Horvaške. Dobil sem nekaj šolskih izveštij ali programov, iz teh nate tisti bravci „Novic“, ki vas take stvari zanimajo, kratek posnetek.

Program zagrebske višje gimnazije ima dva znanstvena sestavka, oba pisana v horvaškem jeziku. Prvega „o važnosti accenta hrvatskoga za historiju „Slavjanah“ je napisal A. Mažuranić. On deli horvaški jezik na dve glavni narečji: štokavsko in čakavsko, ki se ločita najbolj po naglasu ali accentu eno od drugega. Naglasa obeh narečij pak imata med seboj terde postave, tako, da se iz znanega naglasa, ktere koli besede enega narečja koj spoznati more naglas te besede v drugem narečju. Pravi, da je čakavski naglas starejši, štokavski novejši, pa čakavski naglas ni samo čakavski, temuč tudi velik del štokavski, ker dokaj štokavcov še danes s tem naglasom govorijo, se vé da ne čisto, tu bolje tam manje pomešano z novim. Bil je tedaj ta stari naglas nekdaž občni, ali novi ga bode sčasom spodrinil. Novi je imel početek iz starega; al ta premena občnega blagoglasja celega jezika se je zgodila od neke velike zunanje sile ali vsakako le slavenske, od moči, ki je poslednja imela te kraje v oblasti in prebivavci teh krajev v početku VII. veka pred prihodom Horvatov in Serbov, tedaj prebivavci Ilirije bili so slavenski narod, ki so govorili s starim naglasom, in to so bili Rusje, ker rusovski naglas je še zdaj zlo zlo enak čakavskemu in pa ker najstarejše ustno sporočilo v Rusiji pravi, da so se Slovenci v tiste kraje naselili iz juga izza Dunaja (Donave), kar terdi tudi sam Nestor, najstarejši rusovski letopisec, prištevkuje še to, da se je to priseljenje dogodilo iz zemlje Iljirika, to je, Illyrika, kakor so se imenovali ravno te pokrajine, v kterih se zdaj horvaški ali serbski govorijo. To terjenje podpira pa še to, da govore rusovske narodne pesmi o takih stvaréh, ki jih ni na Rusovskem, postavimo, o reki Dunaju, o ptici slavcu itd., nasproti pa v horvaških in serbskih narodnih pesmih ni spomena, postavimo, o reki Volgi ali drugih stvaréh sočih samo na sevu. Mažuranić sklepa tako-le svoj sestavek: „ovim je sestavkom po mojem mnenju dokazano: 1) da su stari stanovnici Ilirije iliti Illyrika bili Slaveni, premda je medju njimi osobito po gradovih moglo biti dosta tudjega izobraženijega, grčkoga i latinskoga elementa, s česa je jasno, zašto su najstariji spomenici ovih zemaljah gerčki i latinski; 2) da je sasvim temeljito ono rusko predavanje, po kojem se u njih veruje, da se je ruski narod negda iz Illyrika u Rusiju preselio. — Drugi sestavek „o predavanju botanike“, ki ga je spisal Tkalec, naznanjuje 269 rastlin, ki jih je letos za poučevanje dobil, z latinskimi in horvaškimi imeni. Učencov je bilo na koncu leta 279 rimskokatoliške, 11 gerškokatoliške, 14 gerške nezedinjene, 5 pa judovske vere. Koliko učencov

je bilo te ali une narodnosti, ni naznanjeno, kar se težko pogreša. Razun navadnih predmetov se je učilo še lepopisje, risanje in gimnastika. Nekaj, kar me je močno razveselilo in kar bi Ljubljana tudi imela posnemati, ne morem zamolčati: to so darovi, ki so jih nabrali rodoljubi za tiste učence, ki so se najbolje v domačem jeziku obnašali. Nabralo se je 72 goldinarjev, kterim je pa še mestni magistrat dodal 24 gold.

Program oseške višje gimnazije ima znanstven sestavek z napisom: „životoslovna munjina“ (fisiolog. elektric.), ki ga je spisal Vukasović. Učencov je bilo 183 rimskokatoliške, 36 gerške nezedinjene, 1 helvetske, 27 judovske vere, med temi 126 Nemcov, 118 Ilircov in 3 Madjari. Tudi tukaj so zložili rodoljubi 145 gold. za tiste učence, ki so bili najboljši v horvaškem jeziku; 4 so dobili po 30, eden 15, eden pa 10 goldinarjev. Sicer pa ima ta gimnazija še več drugih podpor za učence zlasti za revne.

(Dalje sledi.)

Iz Šmartna pri Litli. (Nove orgle. Konec). Kar se tiče tistega spremena, ki se mu „vox humana“ (človeški glas) pravi, naj povem, da so bili starje južno-nemški mojstri, ki so izdelovali nek širok cinast spremen (nach Quintenmensur) ter mu prav po nedolžno dajali ime „vox humana“. Poznal sem sam tako (vox humana) v starih orglah pri sv. Jakobu v Ljubljani, ktera pa ni bila za nobeno rabo. Imajo umetno „vox humana“ skoraj vse večje francozke, pa le maloktere nemške orgle. Pred menoj leže osnove blizu 80 večidel velikih nemških orgel, izmed kterih le petere imajo „vox humana“, in sicer ne Malihovskitove, ampak francozko, ktera je pa z jeziki, in potrebuje v podporo še drugega labialnega spremena in „tremulanta“, brez kterih se ne more rabiti. Ta „vox humana“ je „original“, kterega posneti želi gosp. Malahovski. Francozka, z jeziki izdelana „vox humana“ je, kakor tudi vsi drugi jezični spremeni, žalibog! za naše večidel slabo izurjene organiste nepriljubna in za naše kraje tudi predraga, ker take spremene je treba pri vsaki spremembi vremena ubirati (štirati), kar se pa od večjega števila naših organistov tirjati ne more. Verh tega je tremulant mehonom grozno škodljiv. Vse to je mojstra Malahovskega napeljalo, enakoglasen spremen z labialnimi pišalami poskusiti, ki ga je iz začetka „Frauenflöte“ imenoval, ker mu je le bolj flavtni glas lasten bil; in še le potem, ko se je z glasom tega spremena po mnogih skušnjah svojemu namenu bolj približal, mu je dal ime une francozke originalne, pa sila drage „vox humana“. Pisal sem o nji že več kot pred letom v časopis „Urania“, ki ga berejo in se v njem oglašujejo pervaki orglarstva in orgljanja na Nemškem, in glej, nikomur še ni na misel prišlo, to znajdbo g. Malahovskemu odrekovati. Hvala torej, komur hvala gré! Memo gredé pa še nekaj. Častiti dopisnik iz Vipave v 29. listu lanskim „Novic“ terdi, da mehú (Magazinbalg), ki ga dva druga (Schöpfbälge) napolnujeta, še „na Krajskem nikjer ni“; al jez v svoji bližnji okolici troje enakih mehov poznam (le memogredé rečem, da so jih tako imenovani samouki in sicer slabo izdelovali). Tudi je pomota, ako se ondi terdi, da „še nikjer ni brati od ventilov, ki se na vse strani enako odpirajo; M. Hill v Birminghamskih orglah na Angležkem je take ventile naredil in v prof. J. G. Töpferjevem „Atlasu“ na tabli XLVI fig. 419 se narisani in v njegovi „Orgelbaukunst“ I. Theil, II. Abth. stran 538 in 967 popisani najdejo; v ravno tem „Atlasu“ na tabli LII. fig. 453 se pa nahaja tudi naris mehanizma, ki „s pomočjo pendeljna mehove goni, kterega ni gosp. Dev iznajdel, ampak Francoz Greiner. Le vsakemu svoje!

Franc Ser. Adamić.

Iz Kranja 8. sept. M. — Če človek hoče soditi navade kakega kraja, kjer ne živi navadno, je mnogo na tem ležeče, odkod je ravno prišel, ker take razločke jako naglo zapazi. Če pride dan današnji iz krajev polnih narodnega življenja v kraje narodnih zaspancev, se mu mar-